

## **‘T GENTSCH SPANT DE KRUUNE!**

Over “De Vetjes” van Karel Waeri

Vrienden, komt eens al in ‘t ronde,  
‘k Zing u weêr een aardig lied.  
Zingen, dat en is geen zonde,  
Geene wet die zulks verbiedt.

schreef Napoleon Destanberg in “Het liedeken van Jaaksken met zijn fluitjen”  
Alhoewel..., alhoewel...

Dat majesteiten en overheden zich vroeger nogal rap op hun poëtische tenen getrapt voelden of in hun muzikaal fa kruis getast waren, mag blijken uit de keizerlijke declaratiënen van 1739 uit de Oostenrijkse Nederlanden die verbieden :

“...van te maecken eenige Pasquillen, lasterdichten, ende scandaleuse schriften, soo tegen religie, (...) Onse Hoogheden ende Souvereyniteiten, (...) van de selve te schryven, drucken ofte doen drucken, (...), op pene van de galge ende confiscatie van hunne Goederen...

In 1784 wordt de doodstraf gelukkig al afgezwakt tot:

“verbanning en Confiscatie (...) en eene Amende van Duysent Pattacons, of vyf jaeren (...)Correctie-Huys...”

Toch nog altijd de moeite om eens uw gedacht in een gedichtje te schrijven of te zingen!

Wie het scabreuze lied zegt, zegt liedjes die niet mochten en denkt onmiddellijk aan de Vetjes van Gents bekendste volkszanger, onze enige echte Karel Waeri. Naast zijn uitgebreide oeuvre, zijn Politieke en Kluchtige liederen, zong hij ook nog het stoutere werk.

Het merendeel van zijn “Vetjes” waren eerder dubbelzinnig en impliciet. Er werd meestal wat verstaanbaar rond de erotische pot gedraaid en in de gedrukte uitgave werden veel puntjes gezet maar een kat werd niet altijd een kat genoemd. Men had het bvb. over “De viool en de fluit, De Vogelpik, De grendel en de klink, De Stier, De Clarinetzak”, enz...

Een voorbeeld uit “De biecht”:

Hij speelde mee mijn klein porte-monnaïje  
En ik, och pastuur, wacht een beetje,

En ik, ach God, wat grute schand,  
zat mee zijn drinkgeld in mijn hand.

In een aantal andere Vetjes wordt echter wel expliciet man en paard genoemd. Ik citeer uit “De Scheten”:

“Een scheetje laten es gezond,  
En vliegt er eentje uit uw kont,  
Ge moet daar niet in weten;  
Mijn wijf die heeft wel overlest,  
Terwijl ik lag in mijnen nest,  
Op mijnen knien gescheten.”

Buiten die Vetjes is er in Gent, echt maar bitter weinig “zware kost” meer gepubliceerd. De Historische Heruitgeverij wil ze daarom opnieuw in het licht brengen.

Ik ben ten andere zelf een expeditie begonnen bij muzikale Gentenaars om op zoek te gaan naar wat er daarnaast nog rest van het scabreuze lied. Uit de mond van mijn zegspersonen haalde ik toch nog een ruime onbekende of weinig bekende oogst. Achter de formele façade leeft het pikante lied blijkbaar nog steeds zijn bruisend leven. Ik hou mij à propos bij jullie aanbevolen voor mogelijke pittige muzikale vondsten.

De meeste teksten van die liederen zijn geschreven in wat men slang, argot of Volkssprache zou kunnen noemen.

Deze begrippen zijn niet zo eenvoudig te vertalen. De Vooyts schrijft daarover:

“Al sinds 1750 wordt slang gebruikt in de betekenis van boeventaal of Bargoens. In het midden van de 19de eeuw bedoelde men daar mee: alle woorden die beneden het peil van de vormelijke omgangstaal of de standaardtaal liggen.”

Meestal wil men Slang gescheiden houden van zowel dialect, boeventaal en vulgaire volkstaal, die op sociaal onderscheid berusten.”

Wat is daarvoor het motief?

Het motief om Slang te gebruiken is van psychologische aard: uit afkeer van het conventionele, zoekt men naar het ongemene dat de verbeelding prikkelt, dat grappig is of schilderend. Zo somt Eric Partridge verscheidene motieven op. Volgens hem is het o.a.

“een uiting van een vrolijke stemming, zucht om zich geestig, anders dan anderen uit te drukken, lust om aanstoot te geven, om clichés te vermijden, om

zich krachtig te uiten, om bewijs te geven van intieme verstandhouding, of dat men tot een bepaalde groep of stand behoort of de zucht om zijn bedoelingen te verbergen.”

In Frankrijk heeft men het over argot. De gangbare betekenis is daar dan weer veel ruimer. “L’ argot n’ est q’ une langue seconde” qui “tend de remplacer les mots usuels”.

In het Duits bestaat geen samenvattende term voor Slang of Argot. Met Rotwelch bedoelt men daar dieventaal en verder kent men het begrip Volkssprache, een vaag begrip dat zowel dialect, lagere volkstaal als vulgaire taal omvat.

In het Nederlands gebruikt men soms de term “gemeenzame taal” later ook “platte” of “lagere volkstaal”. Misschien zou als samenvatting “onfatsoenlijke taal” kunnen dienen in tegenstelling tot “deftige” taal als men daarbij denkt aan de typisch Hollands begrippen fatsoen of deftigheid. In “De Vetjes” gaat het vaak over “vulgaire taal” of “schuttingtaal.”

In welke sociale kringen gedijt deze onfatsoenlijke taal het best?

Een feit is zeker: zij tiert welig in kringen waar de eerbied voor fatsoen, voor conventionele taal het zwakst is, waar men zich gemakkelijk laat gaan. Dat zal voornamelijk het geval zijn voor jongeren: de schooljeugd, (universiteits)studenten, soldaten, matrozen maar ook artiesten, Bohemiens, de laagste volkskringen en de onderwereld of “het milieu”, m.a.w. in min of meer gesloten gemeenschappen met eigen gewoonten en gebruiken.

We kunnen dus stellen dat in de “gemeenzame taal” alle nuances voorkomen, trapsgewijze afdalend van wat nog als “familiaire taal” gepast is, tot het ruwe en vulgaire, dat in beschaafde kring onder alle omstandigheden vermeden of geweerd zal worden. Ook hier zij grenzen dus moeilijk te trekken.

Zo schrijft de beroemde Nederlandse taalkundige M. de Vries reeds in zijn inleiding tot het Nederlands Woordenboek van 1882, dat hij zijn aanvankelijke schroom tegenover vulgaire taal overwonnen had na gesprekken met de gebroeders Grimm: (dè fameuse gebr. Grimm!)

“Zelfs dan, wanneer de volkstaal iets aanbood dat minder welvoeglijk klonk, dat overkiesche ooren licht kwetsen kon, of wel rechtstreeks tot de platte spraak van het gemeen behoorde, mochten wij niet al te vies vallen of uit laffe preutsheid door uitsluiting de taal verarmen”.

Toch leert de ervaring dat in de oudste drukken van dit woordenboek nog heel wat van dat soort woorden ontbreken.

De historische kontekst en de bronnen waarin men dit soort taal aantreft zijn velerlei. Wanneer het als uiting van volkse humor uiteraard van alle tijden is, dan zal men het reeds in de Middeleeuwse klucht en boerde, in het spottende en schertsende lied, niet vergeefs zoeken. Zo werkten de zestiende eeuwse woordspelingen van Rabelais prikkelend en hadden zij hun nawerking tot diep in de 17de eeuw.

In de 18de eeuw beoefent Langendijk nog de smakeloze dichtsoort waarin het komisch effect daarin gezocht werd dat bij de travestie van klassieke mythologische stof de schijnbaar deftige taal van de alexandrijn gelaardeerd werd met “onfatsoenlijke” woorden die door het contrast op de lachspieren moesten werken.

Ook in de schelmenroman en de reisverhalen vindt men een zonderling allegaartje van vechtpartijen en obscene avonturen.

De achttiende-eeuwse deftigheid dulde in de geschreven taal echter noch platheid noch losheid, doch tegen het einde van de achttiende eeuw komt weer het “boertig” genre aan bod.

De Franse periode met zijn vele Napoleontische oorlogen had als naar bijverschijnsel dat veel jongelingen naar de oorlog moesten en hun lief al of niet met “een paksken” achterlieten. Anderen konden de lange afwezigheid van hun vrijer niet aan en “gingen op een ander” zodat ook zij met de “gebroken potten bleven zitten. Het is helemaal niet verwonderlijk dat voor het bezingen van deze situaties het lied “van den koekoek” gebruikt werd. Ik heb er zo meerder gevonden. Is hij niet de vogel die zijn eieren in andermans nest gaat leggen, een metafoor voor overspel? Daar komt ten andere het woord “cocu” vandaan.

#### HET GOED ACCORD

Stemme: Van den Koekoek.

Jeppen Goedbloed is nen braven vent, koekoek!

Trienen is van Jeppen wel content, koekoek!

Het zyn twee schoenen op eenen leest.

Zy drinken beyden om ter meest,

Koekoek, koekoek, koekoek!

Wie zegt dat Triene geen tetten heeft? Koekoek!

Haeren boezem wel de preuve(\*) geeft, koekoek!

Zy is wel te pas ende galant,

Het is de bloem van heel ons land,

Koekoek, koekoek, koekoek!

Ons Trienen die leeft met Jeppen content, koekoek!  
De wandeling die zyn zy gewend, koekoek!  
Zy draeyt haer gat als eenen dop,  
En zy doen samen effen op,  
Koekoek, koekoek, koekoek!  
(...)

\* > Fr. Preuve: bewijs

Evenals vroeger, bij de burleske auteurs wordt het zeer familiale of platte woord gekozen om zijn komische uitwerking. Het slang begint ruimer in gebruik te komen wanneer in 1880 de naturalisten, Emile Zola op kop, de lezers verplaatsen naar de volkswijken, de achterbuurten en de onderwereld. Vieze woorden, samenstellingen en afleidingen met kak, en aanverwanten zijn schering en inslag.

Ook in burleske geschriften en erotische liederen wordt de sexuele omgang onverbloemd beschreven. Even goed komen er de verwensingen, bedreigingen, vloeken en zelfverwensingen in de platste taal aan bod.

Talrijk zijn de beschrijvingen voor oorveeg, een pak slaag, dronken zijn, jenever, achterwerk, mannelijke en vrouwelijke geslachtsdelen en de geslachtsdaad. Nog talrijker komen zij voor in het dialect.

Maurice Heins heeft het in "Gand, sa Vie et ses Institutions" in 1923 wanneer hij het over de Gentse taal heeft, over:

"cette "force" (de supériorité) se caractérise, par l'emploi surabondant d'expressions ou de gestes moqueurs ou frondeurs - En hij noemt het "Gentschen uitscheyt" - qui, dans le language familier, se traduit par des mots scatologiques, sacrilèges et, surtout, obscènes."

Vele van deze woorden, vooral de vulgaire, zijn nog steeds niet of niet allemaal in onze (dialect)woordenboeken opgenomen. Vandaar het recente (aug. 2000) onderzoek van de Universiteit Gent, die werken aan het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten, in hun vragenlijsten bij hun zegspersonen ook peilde naar de meest gangbare - ook spottende en vulgaire - woorden en zegswijzen voor o.a. borsten, achterwerk en geslachtsorganen, stoelgang, winden en plassen.

Aangezien de jeugd de oude scabreuze liederen niet meer kent, dreigt een heel (plezant) gedeelte van onze Gentse liederenschat in de vergeetput - ik dacht bijna te zeggen: "beerput" - der geschiedenis terecht te komen... ware het niet dat de Historische Heruitgeverij de liederen van Waeri, inzonderheid "De

Vetjes”, weer in de belangstelling brengt.

Ik denk trouwens niet dat onze permissieve maatschappij zich vandaag nog aan dergelijke fenomenen ergert. We zijn nù wel al meer gewoon. Het zal de meesten ten andere worst wezen en wie er niet tegen kan moet nu maar naar huis gaan en zeker “De Vetjes” niet lezen. Wie dit in de gegeven omstandigheden toch doet “es ne viezen vuile kerjeuzeneuze en die goa zijn uugen moeten boajen mee wijwoater en nen beewig doen naar Bergen-Kruis”, oast hij al nie ter ploatse deur de goden met blind- doof- en stomheid zal geslegen worden...!”

Men weze uitgebreid gewaarschuwd!

Inleiding gegeven n.a.v. de honderdste publicatie van de Geschiedkundige Uitgeverij: “De Politieke en Kluchtige liederen” van Karel Waeri met als aanhangsel “De Vetjes”. Gent, Gouverneurswoning, zaterdag 1 september 2001.

Eddy LEVIS

---

## GENSCHÉ PRÂOT

Van verschillende zijden werd ons gevraagd of het niet mogelijk was opnieuw “Gênsche Prâot” te publiceren.

Oudere lezers zullen zich wellicht herinneren dat wij deze “verhâolijnskes” van Jan Cleppe gedurende meer dan 10 jaar publiceerden, namelijk van November 1986 tot Mei 1997. Dit scheen een zeer populair en graag gelezen rubriekje te zijn.

Wij kunnen natuurlijk heel deze serie niet hernemen, maar aangezien er sindsdien veel nieuwe lezers bijgekomen zijn en wij ook willen ijveren om het savoureus, maar helaas bedreigd Gents dialect, te beschermen en in eer te houden, zullen wij nu en dan, “alst past bi appetite” een van deze stukjes publiceren. Hieronder volgt er althans een.

Op ne Zâoterdagnacht ston Jelle mee e stuk in zijn kraoge te kloppe aan de deure van ‘t Voske. Hij hao al wel vijf en twintig kapellekes afgelûpen om zijn weke wâ te verlochte; mâor hij hao nog goeste naor e slâopmutseke.

Klop! Klop! Klop!

- Wa es da daor veur e laweit! roept er en stemme van bove.

- ‘k Ben ‘t ekik, zei Jellen. Geef mij nog ne kwak!

- Lûup nâor den duvel! riep den bâos, me zijn al slaope in ge zijt al zat genoeg.

In mee îen katekolirre sloegt hij zijn veinster toe.